

A Magyar Televízió címadása 1985 és 1995 novemberében

A címadással való foglalatosság nem tartozik a névtan leginkább művelt területei közé. A televízió-műsorok címadásával meg jobbra csak nyelvhelyességi-nyelvművelési szempontból foglalkoztak. Az itt tatóngó űrt próbálja – hacsak árnyalatnyival is – kisebbíteni dolgozatom.

A vizsgálatra kijelölt anyag egészen pontosan az 1985-ös 43–47. műsorhét (október 28–december 1.) a Rádió- és Televízióújság, illetve az 1995-ös 44–49. műsorhét (október 30–december 3.) a Színes RTV alapján. Ezen belül is csak a – legalábbis részben – magyar gyártású műsorok címeit vizsgálom, idesorolva a jelöletlen s kideríthetetlen gyártásúakat is, de idesorolom azokat a sorozatcímeket, amelyek idegen filmeket is tartalmazhatnak. A címekből egyszerűen elhagytam a sorozatot vagy epizódot jelölő római, illetve arab sorszámokat.

A televízió igen bonyolult és összetett címrendszert használ: előfordulnak felcímek (ezek többnyire már meglévő műsorokat fognak össze, pl. *Válogatás a Televízió archívumából*), címek, alcímek (ezek tömörebb témakifejtések, műfajmegjelölések, pl. *Közéleti szolgáltató műsor*, *Dokumentumfilm*), epizódcímek, epizódalcímek, sőt esetleg még ennél is lejjebb mehetünk. (Ezt a műsorújságok a betűtípusok és -méretek egész arzenáljának felhasználásával fordítják le a tipográfia nyelvére.) A címek, illetve epizódcímek mindig elválaszthatatlanul összetartoznak alcímükkel, illetve epizódalcímükkel, így ezek együtt képviselnek egy vizsgálati egységet.

Az így összegyűjtött anyag 1985-ből 518, 1995-ből 653 egységet foglal magában. Ennek az anyagnak a teljes körű feldolgozása e dolgozat keretei között nem lehetséges, így munkám a fenti címrendszerből csupán a „cím” megnevezésűekkel foglalkozik – mind az elemző, mind az adattári részben. Kivételt csupán egy esetben teszek: a két időszak azonos műsorcímeinek elősorolásakor. Kezdjük is mindjárt ezzel!

A két időszak műsorcímei között huszonhat azonosat lehetett találni. Ezek: *Ablak*, *A Hét*, *Cimbora*, *Delta*, *Ecranul nostru*, *Esti mese*, *Felkínálom*, *Hírek*, *Jegor Bulicsov és a többiek*, *Kalendárium*, *Képűjság*, *Kuckó*, *Műsorismertetés*, *Naša obrazovka*, *Objektív*, *Panoráma*, *Parabola*, *Reklám*, *Sorstársak*, *Stúdió 'XX*, *Telesport*, *Törzsasztal*, *Új Reflektor Magazin*, *Unokáink is látni fogják...*, *Unser Bildschirm*, *Zenebutik*; továbbá esetlegesen idesorolható: *Tv-Híradó ~ Híradó*. Ezek túlnyomó többsége egyszerű (legfeljebb kételemű) cím, a hozzájuk tartozó műsorok pedig a műsorrend alappillérei. A címek önmagukban igen keveset mondanak a műsorokról, viszont – mivel mindenki ismeri őket – az azonosítás céljára tökéletesen megfelelnek. Érdekes, hogy ezeknek a

műsoroknak az alcímei – amennyiben voltak –, szinte mind megváltoztak. Véletlen ismétlődés a fenti listában *Jegor Bulicsov...* című Gorkij-tévjáték, hiszen nem állandó műsor. Szintén érdekes még az *Objektív* és a *Törzsasztal* ismétlődése, minthogy ezek lényegében különböző műsorokat takartak 1985-ben, illetve 1995-ben.

Most pedig áttérhetünk a szűken vett címek vizsgálatára. 1985 novemberében 239, míg 1995 novemberében 332 illet találtunk. Ez a teljes címjegyzék 46,1%-a, illetve 50,8%-a. Ez azt jelenti, hogy a tíz év alatt észlelhetően lecsökkent főként a felcímek, kisebb részt az alcímek részaránya.

A címek típusai: 1. eseménynevek (ide tartoznak a társművészetek már létező műveinek címei azok televíziós műsorra tűzésükkor, hiszen ezek a televízió szempontjából események) – irodalmi művek (a korábbi filmcímeket is idesoroltam), zenei, sport, illetve egyéb (többnyire politikai); 2. a téma vagy a főszereplő megnevezése; 3. az előzőhöz közeli, de illokúciós aktust is magában foglaló címek; 4. a műsor, a téma vagy a főszereplő valamely tulajdonságát megnevező címek (ezek többnyire tágabb kört határoznak meg a műsor témájánál); 5. utalás a témára vagy a főszereplőre (többnyire metonimikus képek, megfejtésük általában lehetséges, ugyanakkor találékonyságot igényel), ezek lehetnek idézetek, eszközök stb.; 6. egyéb, a fenti kategóriákba nem sorolható címek. (Példák adásától itt most eltekintek, ugyanis az adattárban e kategóriáknak megfelelően sorjáznak a nevek.)

Jellemző a két időszakra a kategóriák előfordulási aránya:

1985			1995	
18	(7,5%)	1.a)	12	(3,6%)
20	(8,4%)	b)	10	(3,0%)
15	(6,3%)	c)	10	(3,0%)
5	(2,1%)	d)	6	(1,8%)
91	(38,1%)	2.	106	(1,9%)
4	(1,7%)	3.	5	(1,5%)
19	(7,9%)	4.	40	(12,0%)
17	(7,1%)	5.	51	(15,4%)
50	(20,9%)	6.	92	(27,7%)

A változások főbb nyomvonalai: az irodalmi, zenei és sporteredetű átvett címek háttérbe szorulása, a témacímek enyhe csökkenése, a tulajdonság-megnevező és egyedi jellegű címek számának emelkedése, az utaló jellegű, metonimikus címek drasztikus növekedése. Ezek háttérében két jelenség húzódnak meg: egyrészt a televízió „népművelő” funkciójának a háttérbe szorulása, ezzel párhuzamosan a társművészetektől való függetlenedése, másrészt pedig egy önálló televíziós metonímia- és szimbólumrendszer kialakulása, mely a rejtélyesebb címek megfejtését lehetővé teszi.

Ha megnézzük, mely fő tömorfémák fordulnak elő legtöbbit a két időszakban, következtetésünket egyértelműen kultúrpolitikai okokra vezethetjük vissza: 1985.: *mű* (8) [többnyire a műsor szóban], *világ* (6), *kép*, *nemz* [nemzet], *sor*, *szó*, *zene*, *zongora* (5); 1995.: *kép*, *zene* (11), *ad*, *nap*, *tele*, *világ* (8), *kör*, *magyar* (7), *magazin* (6), *hír*, *idő*, *mű*, *nagy*, *ország* (5). Egyrészt ez utóbbi lista sokkal színesebb (nyitás), másrészt más fő értékeket tükröz – a rendszerváltás hű lenyomata.

Fontos változás még a szójátékos címek számának jelentős mérvű növekedése, továbbá a címekben használt idegen elemek számának emelkedése is. A *tele*, illetve *tévé* elemek mindkét korszakban elég jelentősen reprezentáltak – ami a tévé önnépszerűsítésének fontos eszköze.

A címek legfontosabb funkciója a retorika szerint a figyelemfelkeltés – ezt a tévés címadás egyre inkább figyelembe veszi egy szójátékokban és képrendszerében gazdagodó, némiképp belterjes nyelvvel.

Adattár

1985. 11.

Vassza Zselezova

1.a)

A bajusz
A farkas szempillái
A kisfiú meg az oroslánok
Árgyilus és Tündér Ilona
Buci királyfi megpróbáltatik
Csongor és Tünde
Holt lelkek
Hugo von Hoffmannstahl: Akárki
Jegor Bulicsov és a többiek
Macskajáték
Mese az aranyfejszéről
Omar Khájjam: Négysorosok
Pacsirta
Rest Miska
Scserbakov: Nem bánok semmit
sem!
Szép Ernő: Lila ákác
Szindbád
Tündér Lala

1.b)

Beethoven: Asz-dúr szonáta
Beethoven: IX. szimfónia
Énekel: Peter Dvorsky
Erkel: Ünnepi nyitány
Gálakoncert dr. Sipos Jenő 75.
Születésnapjára
Haydn: C-dúr szimfónia
Helen Schneider Budapesten
Himnusz
Kocsis Zoltán és Rados Ferenc
zongoraestje
Kodály: Gömöri dal, Mátrai képek
Kodály: Liszt Ferenchez
Leo Fall: Pompadour
Liszt: A-dúr zongoraverseny
Liszt: B-A-C-H prelúdium és fuga
Liszt: Esz-dúr zongoraverseny
Molière: Az úrhatnám polgár
Mozart: g-moll vonósötös

Részletek Erkel Ferenc Hunyadi
László és Névtelen hősök című
operájából

Rossiniana

Szokolay Balázs zongorázik

1.c)

BVSC–Spandau 04

Duhla Praha–Tatabányai Bányász

HungarHotels nemzetközi
táncverseny

Legia Warszawa–Videoton

Mexikó '86

Nemzetközi műkorcsolyázó
gálaműsor

Pécsi MSC–Vasas

Rába ETO–RTV Basel

Ritmikus sportgimnasztika

Sakk-matt

Sopianae Kupa

Steaua Bucuresti–Bp. Honvéd

Tatabányai Bányász–Duhla Praha

Tornász világbajnokság

Vasas–BVSC

1.d)

A Jugoszláv Szocialista Szövetségi

Köztársaság nemzeti ünnepén

A Laoszi Népi Demokratikus

Köztársaság nemzeti ünnepén

A nagy októberi szocialista
forradalom évfordulójára

Kapcsoljuk az Operaházat

Kapcsoljuk Moszkvát!

2.

A Biblia világa

Agrárvilág

A gyermek, mint utas

A hét műtárgya

A Kis-Balaton

A közönségszolgálat tájékoztatója

A meghívott halál

A nemzet könyvtára

Angol nyelv

A Ngu Hauh hegy

A nyelv világa

Aprók tánca

Áruházak ajánlata

A Tv Galériája

A Tv Zenei Klubja

Autó-motorsport

Az iskolateremtő Noszkay Aurél
professzor

Az ókori Hellász

A zongoránál Fényes Szabolcs

Balettalbum

Balett-tükör

Baranyai horgászvizek

Bevezető

Borsos Miklós művei

Dong Nai kerámia

Ecranul Nostru

Egészségünkért

Elmebajnokság

Építők kérték...

F-eltalált tárgyak

Fiatalok pályaközélen

Francia nyelv

Három nap tévéműsora

Hírek

Híres magyar könyvtárak

Hírháttér

Iffjúsági centrum

Iskolatévé

Jogi esetek

Johann Sebastian Bach

József Attila kortársai
Képek a világgazdaságból
Képiújság
Kézilabda 1x1
Koszó bácsi milliói
Körzeti adások
Kukori és Kotkoda
Látogatóban
MAFILM-magazin
Magellán
Magyar népmesék
Marci és a kapitány
„Meghívó”
Mi és a számítógép
Mükénei monarchiák
Műsorainkat ajánljuk
Műsorismertetés
Műteremben
Nánási László-portré
Naša Obrazovka
Naš Ekran
Német nyelv
Nótaszó
Olvassatok mindennap!
Öt nap háború nélkül
Ötven éve énekel Szalay László
Pályaelhagyók
Pedagógusok fóruma
Péntek esti randevú
Portré – háttérben virágokkal
Régi órák
Reklám
Sportmúzeum
Suomi – film – jegyzetek
Századunk
Színházról néhány percben
Szociális otthonok, 1985.
Szól a nóta
Szó, zene, kép
Tájak, városok, emberek

Telesport
Tévétorna
Tízen túliak társasága
Tv-híradó
Unser Bildschirm
Utahi utak
Ünnepi köszöntő
Vendégünk volt a Musica Humana
együtt
Versek zenéről
Vers – mindenkinek
Vietnam ősi földje

3.

Képmagnósok, figyellem!
Miből élünk?
Mi legyenek?
Utazz velünk Magyarországon!

4.

A betűk szerelmese
A bolygó muzsikuskus
„A magyar lantos”
A tengerszülte ország
Az énekmester
Boldogok szigete
Életem szigetei
Még megmenthető!
Panoráma
Parabola
Sorstársak
Szemtől szemben
Természetbarát
Tiszta égbolt
Unokáink is látni fogják...
Útravaló
Zene-bona
Zenebutik

Zsebtévé

5.

Adni érdemes...
Ah, Amerika!
A 28-as csapat
Anyám tanította
Balettcipő
Békestratégia
Családi kör
Csali
Csíz...
Diagnózis
Egy hang és néhány maszk
„Én táncolnék veled...”
„Illúzió a szerelem”
Kék fény
Kockázat
Színözön
Törzsasztal

6.

Ablak
A Hét
A madarak már visszatértek
A nevem:
Az írnok alászáll az alvilágba
„Búcsú a fegyverektől”, azaz...
Budapest–Wien
Cimbora
Cimboraság
Delta
Édenkert
Égrenyiló ablak
Egy szó, mint száz!
Erkel
Felkínálok
Genius foci

Gondolkodó
Hagyományok és kérdőjelek
Hatvanhat
Idesüss!
Kalendárium
Kamera
Kapcsoltam...
Kicsi a Bors...
Kőbe vésvé
Kuckó
Legyen szerencsénk!
Majd belejössz, Pistám
Mindent egy helyen!
Mini-Stúrió '85
Mitiők
Mutató
Nemcsak Nőknek!
Nem hadijelentés
Nézze meg az ember!
Objektív
Perpetuum mobile
Postafiók 250.
Pulzus
Stúdió '85
Szabadpalc
Szél fuvatlan nem indul
Szép Szó
Telefere
Teleráma
Tv-tükör
Új Reflektor Magazin
Útjelzők
Vár állott...
„...volt egyszer egy ember”

1995. 11.

1.a)

A Danaida

A fáklya

A kínai

Arthur Miller: Az ügynök halála

Bárány Tamás: Asszonyok mesélik

Benedek Katalin: A vendég

Dorottya

Körhinta

Puskin utolsó napjai

Sean O'Casey: A kezdet vége

Talpalatnyi föld

1.b)

Bartók Béla és a Budapesti

Filharmoniai Társaság

D. Gabrieli: D-dúr szonáta

Humorista kerestetik

HVS különkiadás

Időjárás

„Így szól az Úr!”

Információk

Informatika

I. S.

Iskolák a láthatáron

Ízes ételek

Jani házhoz megy

Játékos bestiárium A-tól Z-ig

Jegor Bulicsov és a többiek

Jertek, imádjuk Krisztust!

Jó éjt, királyfi!

Jó reggelt adj, Istenem!

Juli-suli

Kaláka Folkfesztivál

Kovács Kati a Budai Parkszínpadon

Lehár: A víg özvegy

„Mindig kell egy barát”

Oratórium-est

Pintér Györgyi nótafelvételeiből

Tolcsvay László dalai

Világstárok az Operában

1.c)

Csepel-SC-MTK

FTC-Grasshoppers

FTC-Kispest HFC

FTC-Real Madrid

Labdarúgó-kupanap

Magyarország-Izland

Magyarország-Macedónia

Országos cslegáncsbajnokság

UTE-Vasas C. Vigadó

UTE-Vasas SC

1.d)

Cinéma du Réel

Horn Gyula miniszterelnök

televíziós sajtókonferenciája

Közvetítés a Parlament üléséről

Oscar Junior

Tégy a gyűlölet ellen – zenével

TS Nagykarácsony

2.

A film és...

Agyunk titkai élőben

A képzőművészet ma

A magyar irodalom képes története

A Nap

Arborétumok, gyűjteményes kertek

Autó 2

A világ nagy futballklubjai

Az Európai Utas Münchenben

Azok a csodálatos állatok

BACI-LESen a Lifeboyjal

Balaton

Beszélgetés az alkotókkal

Csodálatos Föld

Csokonai élet-játék

Deutschlandspiegel
Európai üzleti asszisztens
Ezredforduló
Ezredvégi beszélgetések
Fábri Zoltán
Familia Kft.
Félix
Filmajánló
Flóra néni
Focilesen
Gazdaképző
Gazdasági ábécé
Gazdatévé
Gazdit keresünk
Góóól...
Görögünnep
Gyorssegély
Hamburgar – szürkemarhaból?
(H)arcképek
Harcművészetek
Háros
Hetven éves a Magyar Rádió
Hidak
Híradó
Hírek
Katolikus krónika
Képűjság
Kicsi és Nagy
Kis esti zene
Kisváros
Klip-mix
Korkép
Kormányörök
Kölyök
Kölyökidő
Kölyökidő-délelőtt
Könyvvilág
Környezetünk hírei
Körzeti híradók
Körzeti magazinok

Lepkehálós expedíció
Magyarország ma
Magyar tudományos Afrika
expedíció
Mesélő cégtáblák
Meteorológia
Michael és Randy
Mint (a) NAT
Mit ér az ember, ha vidéki?
Mizujs a Lurkó-kupa körül?
Mozivarázs
Műsorajánlat
Műsorismertetés
Naprakész gondolatok a
tudományról
Negyven perc Arthur Millerrel
Nemzetiségi magazinok
Néprajzi értékeink
Népszerű dallamok
Népzenei magazin
Népzenei összeállítás
Nytított stúdió
Olimpiai arcképcsarnok
Öt perc próza
Öveges József-portré
Parlamenti napló
PC-abc
Real Madrid
Reklám
Sajtóklub
Sportműsor
Süni és barátai
Szépteremtő Páll család
Szolidaritásból a börtönbe
Szombat déli arckép
Szüreti mulatság Hévízen
Teleautó
Telebingó
Telesport
Teleszák

Telis-telivideó '95
Tenderbontás
TOP-40
Történelmi lecke 1956.
Űrgammák
Üzlet
Válszolunk...
Vallásosság a XX. században
Városok gyerek szemmel
Vasárnapi vers
Welcome to Hungary!
Zene, zene, zene
Zsuzsa

3.

Akarsz-e bohóc lenni?
Gyerünk a moziba be!
Miért pont Bartók?
Nevetni kell, ennyi az egész...
Olvassuk újra!

4.

A férfi, aki tetszik nekünk...
A hegy kapujában
A karmester felénk fordul
Akinek ablaka van a világra
Akit a vihar felkapott
„Aki tegezi a századelőt...”
A múltnak kútja
A peregrinus
Bestseller
Brit posta
Civil kurázi
Csendes forradalmár
Csillebérci örökmozgó
Egy utolsó mohikán
Gubancok
Határtól határig

Hazanéző
Hogy is van ez?
Képhiba
Képjáték
Kérdezz! Felelek
Kriminális
Leg... leg... leg...
Lírai rekviem
Magyarországról jövök – kamerával
Márkás históriák
Nagy idők TANÚja
Napjaink
Ön dönt
Panoráma
Parabola
Paraszt rondó
Rajnán innen, Dunán túl...
Segítőtárs
Segítség!
Sorstársak
Szókimondó
Zenebutik – Zenehíd
Zenelánc
Zene-óra

5.

A Biblia kincsiből vegyél!
Advent
„Aki egyszer a szemedbe nézett...”
A kölcsönkapott Föld
Alpok–Duna–Adria
A pénz beszél
Attól én még férfi vagyok...
A tudás a legjobb befektetés
„...Az én váram”
Az utódok reménysége
Csellengők
Éjjeli menedék
Életjel

„Engedjétek hozzám!...”

Évgyűrűk

Fűben-fában

hANGOLka

Három kívánság

Hattyúk tava

Helló, világ!

Hitel, Világ, Stádium

Kefelevonat

Kékpercek

„Kérdezd az időseket, hogy mondják
el...”

Kerengő

Kézirat

Kormányváró

Laptár

Lyukasóra

Múlt-kor

Múzsza

Natura magazin

„Őrizz és emlékezz...”

Örömhír

Picasso-K kalandjai

Próbafelvétel

Repeta

Szerencsekerék

Szócső

Telepakk

Tévémagiszter

Törzsasztal

Újjé, a Ligetben

Úton

Vastaps

Virágok és harangok

Vitéz László vándorútján

Vivente e moriante

Vízöntő

Zenéről – „papucsban”

Zöld béka

6.

Ablak

A Hét

Álljunk meg egy szóra!

Álom és valóság

A lyoni omnibusz

Amőba

Apropó

Aréna

A siker kapujában

Átfogó

Az aranyhármas

Az éjszaka

Cimbora

Csak egy telefon

„Csipisüti”

Csiribá

Csízio

Csúzli

Delta

Desszert

Dimenzió

Drehscheibe Europa

Édesanyám, lelkem

Égbőlpottyant délelőtt

Égbőlpottyant mesék

Egy nap...

Eső helyett...

Eszterlánc

Euroclick

Ez van, Azarel

Felkínálok

Háló

Hangtárs

7színvilág

Hol-mi?

Kalandra, dry!

Kalendárium 1995

Kánon

Kisvilág
Kok-tél
Körkép
Körző
Kuckó
Labirintus
Látványtár-ház
Lehetetlen?
Leporelló
Marionett
Médiamix
Megáll az ész!
Micimackó-klub
Mindent vagy semmit!
Mi történt...
Most
Musicbox
Nagy (Golda és Róza)
Nap-kele
Nézőpont
Nyitott száj
Objektív
Ó-Európa
Ombudsnő – Nőmagazin
Orgonavirág...
Palackposta
Reflex

RÉS
„Sólyomének”
Spiritusz
Stúdió '95
Szieszta
Szomszédok
Szó van róla
Szőnyegbe csavarva
Sztáro(c)k
Szülőföldjeim
Tanúságtevők
Téka
Testközelben
15 perc
Tízórai
Töltsön velem egy órát!
Tranzit
TS – Sportvarázs
Uborka
Új Reflektor Magazin
Unokáink is látni fogják
Útmutató
Ütköző
Valahol Oroszországban
Vastyúk is talál szeget
Videák
„Visszaemlékezés”

MÁRTONFI ATTILA

Intézménynevek az 1950-es években

Az intézménynevekkel foglalkozó szakirodalom (J. SOLTÉSZ KATALIN, A tulajdonnév funkciója és jelentése. Bp., 1979.; Az egyéb tulajdonnévfajták kutatásának helyzete és feladatai. MNYTK. 160: 219; BACHÁT LÁSZLÓ, Az intézménynevek jelentéstani problémái. NytudÉrt. 83: 51) alapján véve a